

سمینار توسعه فرهنگی

مهسایزدی

مشاهده می‌شود. نگرش اول در توسعه فرهنگی، مقوله ذاتاً مستقلی نیست. مقوله‌ای است که متناسب با شرایط جامعه در حال توسعه حاصل می‌شود و وابسته به شرایط اقتصادی و فرهنگی جامعه است.

نگرش دوم در توسعه فرهنگی، شناخت اجزاء فرهنگی جامعه خودمان است. اجزاء فرهنگ می‌تواند دربردارنده زبان، عقاید دینی، آداب و رسوم، نظام اقتصادی و نظام خانواده باشد.

به‌هرحال، توجه اصلاح‌گرایانه به اجزاء فرهنگی که بر مردم حاکم است، می‌تواند مشارکت مردم را نیز به همراه داشته باشد.

در جریان سمینار توسعه فرهنگی، مقالات زیر ارائه شد:

– تفکر و توسعه: دکتر محمد خاتمی؛

– توسعه، تکامل، تاریخ: دکتر عبدالحسین زرین‌کوب؛

– فرهنگ و توسعه ملی: دکتر حسین عظیمی؛

– تهاجم فرهنگی؛ مقابله یا مبادله: دکتر فریدون وحید؛

– بررسی شاخصهای توسعه فرهنگی در ایران: محسن نصری؛

– فرایند خودی شدن نهاد آموزش و پرورش: دکتر علی محمد حاضری؛

– توسعه فرهنگی و مشارکت اجتماعی: دکتر غلامعباس توسلی؛

– نقش نظام آموزش و پرورش در توسعه علوم و فنون: دکتر علی محمد کاردان؛

– توسعه فرهنگی و دبستان فرانکفورت: دکتر محمد حریری اکبری؛

– فرهنگ، ثبات سیاسی و توسعه: دکتر محمود کتابی؛

– نقش فرهنگ در توسعه؛ پژوهشی در ضرب‌المثلهای کردی: دکتر مصطفی ازکیا؛

– توسعه فرهنگی و تحول باروری در ایران: شهلا کاظمی پور؛

– توسعه فرهنگی و ارزشها: دکتر عبدالکریم سروش؛

– جایگاه و نقش مطبوعات در توسعه فرهنگی ایران: هادی خانیکی؛

– توسعه فرهنگی و ارتباطات: دکتر باقر ساروخانی؛

– تبادل یا تهاجم فرهنگی؛ چالش فرهنگی میان اسلام و غرب در قرن ۲۱: دکتر صادق

ج: مسائل و مشکلات توسعه فرهنگی در ایران؛

۱۵. ایدئولوژی نخبگان و فرهنگ عوام در فرایند توسعه فرهنگی؛

۱۶. تعدد فرهنگها و قومیت‌ها در ایران و تأثیر آن بر توسعه فرهنگی؛

۱۷. تحول‌پذیری فرهنگ و ارزشهای جامعه ایران؛

۱۸. موانع و زمینه‌های مساعد فرهنگی توسعه علوم و فنون در کشور؛

۱۹. نقش مشارکت مردم در توسعه فرهنگی؛

۲۰. آسیبهای فرهنگی برنامه‌های توسعه در ایران.

دبیرخانه سمینار به‌منظور بهره‌گیری از دانش و آگاهیهای استادان، صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران امور فرهنگی، از طریق فراخوان مقالات، اقدام به گردآوری مقالات پژوهشی پیرامون موضوعات مربوط به توسعه فرهنگی کرد. سمینار هیأت علمی از میان ۲۲۰ مقاله رسیده، ۲۵ مقاله را برای شرکت در سمینار انتخاب کرد.

در نخستین روز برپایی این سمینار، دکتر میرزایی ریاست دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران درباره مسائل و مشکلات فرهنگی جامعه به سخنرانی پرداخت و برپایی اینگونه سمینارها را گامی مؤثر در جهت تحولات فرهنگی کشور دانست.

سپس، دکتر سبحانی معاونت پژوهشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی درباره نقش اساسی فرهنگ در برنامه‌های توسعه و اهداف و برنامه‌های سمینار، به ایراد سخن پرداخت.

او در بخشی از سخنان خود چنین گفت:

در یک تقسیم‌بندی کلی، دوگونه نگرش یا دوگونه رهیافت در پرداختن به توسعه فرهنگی

سمینار توسعه فرهنگی به همت معاونت پژوهشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در روزهای دوم الی چهارم خردادماه ۱۳۷۴ در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران برگزار شد.

در این سمینار محورهای موضوعی زیر، به‌عنوان زمینه‌های کلی برای بحث و بررسی و تبادل نظر دانش پژوهان مطرح شد:

الف: مفاهیم، نظریه‌ها و الگوهای توسعه فرهنگی

۱. مفهوم توسعه فرهنگی؛

۲. اهمیت و نقش توسعه فرهنگی در فرایند توسعه ملی؛

۳. بررسی تطبیقی الگوهای توسعه فرهنگی؛

۴. توسعه فرهنگی در جهان‌بینی اسلامی؛

۵. توسعه فرهنگی و تهاجم فرهنگی؛

۶. توسعه فرهنگی و ارتباطات؛

۷. توسعه فرهنگی و انقلاب فرهنگی؛

۸. توسعه فرهنگی و بحران هویت؛

۹. توسعه فرهنگی و استعمار؛

ب: الگوی توسعه فرهنگی در ایران

۱۰. بررسی الگوهای توسعه فرهنگی در برتو ارزشهای ملی و دینی جامعه ایران؛

۱۱. جست‌وجوی یک الگوی توسعه فرهنگی متناسب با وضعیت فرهنگی جامعه ایران؛

۱۲. جایگاه توسعه فرهنگی در برنامه‌های توسعه اقتصادی اجتماعی کشور؛

۱۳. نقد و نظر در برنامه‌های توسعه فرهنگی کشور از آغاز؛

۱۴. توسعه فرهنگی و حفظ و حراست از ارزشهای فرهنگی کشور؛

مطبوعات، ارتباطات و توسعه

داده‌های ناپایدار و شناخت‌های جزئی و پراکنده رسانه‌های الکترونیک تا حدودی قوام و دوام بخشید. به عبارت دیگر، مطبوعات می‌توانند در توسعه فرهنگی ایران تأثیر و تأثر فرهنگ پایدار (رسمی) و فرهنگ گذرا را همبسته سازند.

دکتر باقر ساروخانی استاد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران نیز در سمینار توسعه فرهنگی، مقاله‌ای با عنوان: توسعه فرهنگی و ارتباطات ارائه کرد. آنچه در ادامه می‌خوانید خلاصه‌ای از این مقاله است:

چنانچه بپذیریم توسعه فرهنگی به اندیشه‌ها و ارزشها و نگرشهای انسانی مرتبط است، رسانه‌ها در این میان نقشی اساسی دارند. از این طریق است که اندیشه توسعه در وجدان جمعی جای می‌گیرد و با همین رسانه‌هاست که به زعم «لرنر»، «شخصیتهای انتقالی» پدید می‌آیند و از «همدلی» در حد چشمگیری برخوردار می‌شوند. باز با همین ابزار، توسعه، بعدی درونی می‌یابد، در اعماق ذهن توده‌ها جای می‌گیرد و در خلال نسلهای مختلف تداوم می‌پذیرد، آنچنانکه هیچ عاملی، حتی جنگ، قحطی و... موجبات امحاء آن را فراهم نمی‌سازد.

دکتر باقر ساروخانی در این سمینار به مباحثی درباب توسعه فرهنگی و ویژگیهای آن و شناخت شاخصهای ارتباطی توسعه در جوامع مختلف اشاره کرد.

مشترک در راه نیل به هدف مشترک» اهمیت ویژه‌ای یافته است. مطبوعات به منزله جزء مقوم این شبکه گسترده و پیچیده در شرایط خاص جامعه ما جایگاه درخور توجه بیشتری دارد که شناخت آن در فرایند کنونی توسعه فرهنگی می‌تواند به غلبه بر برخی از وجوه توسعه نیافتگی کمک کند که موارد زیر از جمله مهمترین آنهاست:

۱. گسستگی تاریخی میان پیشینه درخشان فرهنگ مکتوب در تمدن اسلامی و ایرانی و فرهنگ نوشتاری جدید؛

۲. ناهمزمانی رشد رسانه‌های جمعی و پیش‌افتادگی توسعه وسایل ارتباط جمعی الکترونیک؛

۳. ناپیوستگی، ناهمگونی و بی‌نظمی فرهنگ برآمده از رسانه‌های دیداری - شنیداری؛

۴. محدودیتها و تنگناهای توسعه آموزش و فرهنگ نخبگان؛

۵. نامعین بودن نقش و جایگاه مطبوعات در فرایند ارتباطات و تولید فرهنگی؛

در روند مطلوب توسعه فرهنگی، مطبوعات می‌توانند به عنوان واسطه و حلقه رابط میان آموزش رسمی و فرهنگ کلاسیک از یک سو و آموزش توده‌وار و فرهنگ موزائیکی از سوی دیگر عمل کنند. در چنین وضعیتی است که می‌توان هم ذهن و زبان خالقان آثار فرهنگی و فکری جامعه را به سوی مسائلی مبتلا به جامعه سوق داد و در عین حال نیز به

هادی خانیکی، کارشناس ارشد ارتباطات و مدرس روزنامه‌نگاری یکی از سخنرانان سمینار توسعه فرهنگی بود که مقاله‌ای تحت عنوان: جایگاه و نقش مطبوعات در توسعه فرهنگی ایران ارائه کرد. خلاصه‌ای از این مقاله را می‌خوانیم:

«توسعه فرهنگی» به عنوان وجه فرهنگی توسعه ملی، علی‌القاعده باید بتواند راهبردهای لازم را برای کشف و شکوفایی عناصر مساعد در فرهنگ جامعه به کار گیرد. شاید روشن‌ترین چشم‌اندازهای چنین انتظاری آن باشد که:

الف. جامعه را در کسب و رشد اصالت‌ها، خلاقیت‌ها و فضیلت‌های اجتماعی به مدد بازشناسی و بازآفرینی فرهنگ مستعد خودی، یاری دهد.

ب. با مشارکت دادن تمامی افراد جامعه در فرهنگ آفرینی و تقویت و گسترش رفاقت‌های سازنده، راه همگانی کردن فرهنگ را بگشاید.

ج. در مواجهه با دگرگونیهای سریع اجتماعی، اقتصادی و صنعتی، جامعه را به جای رنجورشدن از توسعه مادی، از آن بهره‌مند گرداند.

د. نامتوازی، ناهمزمانی و ناموزونی را در توسعه به حداقل برساند.

در راه انجام این وظایف، ارتباطات و وسایل ارتباط جمعی به عنوان شبکه «عمومیت دادن و رواج بخشیدن به فرهنگ جامعه» و «نظام مبادله خواسته‌ها و انتظارات بین افراد جامعه با استفاده از نمادها و علائم

زیباکلام؛

– بیگانگی سیاسی و اجتماعی به عنوان مانعی در راه توسعه فرهنگ ملی: دکتر علی‌رضا محسنی‌تبریزی؛

– توسعه فرهنگی و تکنولوژی: دکتر محمد توکل؛

– کارکرد نظام آموزش و پرورش در توسعه فرهنگی: عبدالعظیم کریمی؛

– رسانه‌های مکتوب و توسعه روستایی: دکتر مهدی محسنیان‌راد؛

– متغیرهای جمعیتی و فرهنگ: دکتر محمد میرزایی؛

– توسعه فرهنگی و تهاجم فرهنگی: محمود منظورنژاد؛

– توسعه فرهنگ و تهاجم فرهنگی از دیدگاه انسانشناسی: دکتر سکندر امان‌اللهی؛

– آنتروپی اجتماعی و نقش آن در توسعه فرهنگی: دکتر جلال‌الدین رفیع‌فر؛

– تأملی دوباره؛ کنترل سیاسی یا کنترل درونی: مرتضی منطقی؛

– متغیرهای جمعیتی و فرهنگ: دکتر محمد میرزایی؛

– توسعه و فرهنگ از نظر انسانشناسی: دکتر حشمت‌الله طیبی؛

هریک از این مقالات، زمینه‌ای برای ورود به مبحث توسعه فرهنگی و تشکیل میزگرد علمی با حضور اساتید و اندیشمندان فرهنگی و اجتماعی را فراهم آورد. در این‌گروه‌ها که سه روز به درازا کشید، ابعاد گوناگون توسعه فرهنگی مورد بحث و بررسی قرار گرفت. □